

Дата: _____

Клас: _____

Тема: «Походження українського козацтва»

Мета: визначити причини і наслідки виникнення козацтва; показати на карті місця перших Січей; описати козацькі зимівники і поселення; визначити роль Дмитра Вишневецького у створенні першої Січі; *розвивати* ключові компетентності: спілкування державною мовою; математична компетентність; соціальна та громадянська компетентності; уміння вчитися впродовж життя; інформаційно-цифрова компетентність; ініціативність і підприємливість; *розвивати* історичну компетентність (хронологічну, просторову, інформаційну, логічну, аксіологічну); *виховувати* почуття гордості за минуле і сучасне на прикладах героїчної історії наших предків.

Очікувані результати. Після цього уроку учні будуть: *знати* дату заснування першої Запорозької Січі; *вміти* розташовувати в хронологічній послідовності відомості про формування козацтва як окремого соціального стану; обґрунтувати власні судження про Дмитра Вишневецького; *розуміти* поняття «козак», «зимівник», «Запорозька Січ».

Обладнання: підручник: Історія України: підручник для 8 класу закладів загальної середньої освіти / Г. М. Хлібовська, О. В. Наумчук, М. Є. Крижановська. – Тернопіль: Астон, 2021. – 224 с.; атлас: «Історія України. 8 клас» (ДНВП «Картографія»).

Тип уроку: комбінований.

Хід уроку

I. Організаційна частина.

Вітання і перевірка відсутніх учнів.

Створення сприятливої психологічної атмосфери уроку та формування позитивного емоційного налаштування на навчання.

II. Актуалізація опорних знань.

Бесіда

1. Згадайте, у складі яких держав перебували українські землі в XV-XVI століттях.
2. Як ви розумієте значення понять «кріпацтво», «панщина»?
3. Чи пам'ятаєте ви, що, згідно Третього Литовського статуту, в 1588 році відбулося остаточне закріпачення українських селян? Що вам про це відомо?

III. Мотивація навчальної діяльності.

Прослухайте українську народну думу середини XVI століття про народного улюбленця Байдю і спробуйте дати прогноз, про що ми будемо говорити на сьогоднішньому уроці?

(Після того, як відео перерветься ніби через технічні причини, потрібно перед класом поставити наступні питання:

1. Якою ж була подальша доля Байди?
2. Хто був історичним прототипом даного героя з думи?
3. І чи повністю збігається текст думи з історичними фактами? Про це всі ми дізнаємося, опрацювавши тему уроку «Походження українського козацтва»).

IV. Вивчення нового матеріалу.

План

1. Причини зародження українського козацтва.
2. Козацькі зимівники та поселення.
3. Перші січі.

1. Розповідь вчителя про причини зародження українського козацтва (соціально-економічні; політичні; національно-релігійні; військові).

Робота з історичними джерелами. Питання: про які з причин виникнення козацтва йдеться у наступних документах?

Видатний український мислитель Станіслав Оріховський-Роксолан у трактаті «Напучення польському королю» 1543 р. писав:

«Доки ти живеш у Краківському замку, люд Русі гине. Та ще й як гине! Цього без сліз і розповідати неможливо: ніхто людей не захищає, ніхто не боронить; міста попалено, фортеці зруйновано; багатьох славних лицарів посічено або забрано в полон; немовлят порубано, літніх – повбивано, дівчат згвалтовано прилюдно, жінок збезчещено на очах у чоловіків, молодиць пов'язано й забрано разом із реманентом і худобою, так що нема чим і землю обробити. Жах і смуток всюди по полях і в оселях наших».

Польський дипломат та історик Самуїл Грондський щодо виникнення козацтва зауважував:

«Ті з русинського (українського) народу, які ... не хотіли тягнути ярмо й терпіти владу місцевих панів, йшли в далекі краї, тоді ще не заселені, і набували собі право на волю., засновували нові поселення і, щоб відрізнятись від підданих, залежних від панів, стали називати себе козаками».

Венеціанець Д. Ліппомано, який у 1575 р. побував із дипломатичною місією в Польщі, писав:

«Нещасні селяни, вилучені з-під опіки закону й віддані на сваволлю панів, перебувають у найжалюгіднішому стані, бо пани можуть розпоряджатися їхнім господарством і навіть життям як їм заманеться, а селянин у жодному суді не може знайти ніякого захисту».

Із «Хроніки польської» Марціна Бельського про козаків

«У цей час татари чинили часто великі шкоди Поділля і в Русі. Не бажаючи цього терпіти далі, король Казимир відправив проти них якнайшвидше свого сина Яна Ольбрахта з усім своїм двором, до якого приєдналися подоляни й руси. Це діялося року Божого 1489. Ян Ольбрахт, знаючи, що татари зазвичай не сидять довго на одному місці, але якнайшвидше тікають зі здобиччю назад, то насамперед перекрив із максимальною швидкістю їхні звичайні шляхи, особливо ж тому, що мав провідниками козаків, які обізнані з тими місцями»

2. Робота з текстом підручника. Опрацюйте с. 61-62 і доведіть або спростуйте думку «Козак в одній руці тримав косу, серп та інше сільськогосподарське знаряддя, а в іншій – зброю, готовий у будь-який момент воювати».

3. Робота з відео. Перегляньте фрагмент і дайте відповіді на питання:

- ✓ Де і коли було збудовано першу січ?
- ✓ Хто такий Дмитро Вишневецький? Чим він уславився?
- ✓ Що спільного в Дмитра Вишневецького з героєм козацької думи, яку ми слухали на початку уроку?

Робота з рубрикою «Життєтека» (с. 63). Питання: чи згодні ви з твердженням: «Своїм життям та смертю Дмитро Вишневецький вплинув на формування героїчного образу козака – захисника рідної Батьківщини»? Відповідь обґрунтуйте.

Робота з історичною картою. Опрацюйте карту «Запорозжя» (с. 66) і виконайте завдання:

- ✓ Знайдіть на карті Дніпровські пороги. Скільки їх було?
- ✓ Чи легко було дістатися до Хортицької фортеці?
- ✓ Поміркуйте, чому козаки обрали саме таке розташування Січі.

Робота в парах. На основі схеми «Запорозька Січ, зроблена за малюнком середини XVII століття» (с. 64) та матеріалу третього пункту параграфа складіть усну розповідь про особливості забудови Запорозької Січі.

V. Закріплення вивченого матеріалу.

Робота з питаннями і завданнями рубрики «Підсумуйте свої знання» (1-4 на с. 64). Спробуйте свої сили в історичній вікторині «Перший мільйон» за посиланням ліворуч.

VI. Підсумки уроку.

Метод «Прес». Учні висловлюють свої думки стосовно уроку за алгоритмом. «Ми вивчили... Ми навчилися ... Нас зацікавило ... Отже, ...»

VII. Домашнє завдання.

Опрацювати § 12 «Походження українського козацтва».